

Symposium naukowe *Komputeryzacja i digitalizacja w archiwach*, Olsztyn, 27-28 października 2014 r.

Symposium zorganizowali: Instytut Pamięci Narodowej, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie i Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Okoliczność była szczególna – uczczenie osiemdziesiątych urodzin profesora Bohdana Ryszewskiego, a dobór prelegentów i tematów wystąpień był ściśle skorelowany z tą okazją.

Symposium stanowiło też w zamyśle organizatorów swego rodzaju podsumowanie dotychczasowych działań archiwów w dziedzinie komputeryzacji i informatyzacji, nawiązując do spotkań organizowanych w latach dwudziestych XX w. na UMK.

W pierwszej części obrad duże zainteresowanie wywołały wystąpienia Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych prof. Władysława Stępnia (referat wprowadzający) oraz jego zastępcy dr. Andrzeja Biernata (*Komputeryzacja a digitalizacja w archiwach państwowych w Polsce*). Obaj przedstawili wyzwania, przed którymi stoją archiwa państwowe: przede wszystkim udział w rządowym programie *Sprawne Państwo 2020* oraz w *Programie Operacyjnym Polska Cyfrowa*, do którego zgłoszono dwa projekty: Cyfrowe Archiwa (digitalizacja i udostępnianie zasobu online, rozbudowa systemu teleinformatycznego obejmującego wszystkie funkcje archiwów – na bazie ZoSIA) oraz Archiwum Dokumentacji Elektronicznej (przygotowanie rozwiązania, które pozwoli na przejmowanie i przechowywanie w archiwach państwowych dokumentacji elektronicznej). Podkreślano potrzebę zwiększenia stopnia udostępniania skanów, z czym wiąże się zwiększenie tempa digitalizacji, czego wymagają od archiwów także partnerzy projektów europejskich, np. APENET. Dyrektor Biernat zapowiedział odejście od papierowych pomocy archiwalnych na rzecz cyfrowych, przy zachowaniu warunków ich bezpiecznego przechowywania. Wszystkie te zmiany należy rozpatrywać w kontekście nowego rodzaju użytkowników, którzy pojawili się ostatnio w archiwach: są często jednorazowi, nieznający struktury zasobu, mający inne nawyki i potrzeby informacyjne. Zwrócono też uwagę na to, że archiwa będą musiały przygotować się do wdrożenia nowych rozwiązań, związanych z wchodzącą w życie w 2015 r. dyrektywą europejską dotyczącą re-use. Dyrektor Biernat przy okazji wyraził sceptycyzm w sprawie możliwości i konieczności wprowadzania standardów opisu archiwalnego, bo doświadczenia dotychczasowe pokazują, że nieustandaryzowane dane z polskich archiwów są już publikowane w Internecie, a jako bardziej potrzebny wskazał wspólny punkt dostępu do danych. Wyzwaniami tymi będą zajmować się archiwiści cyfrowi, obejmujący tę część dziedziny archiwalnej, jaką jest archiwistyka cyfrowa (Biernat przywołał tu definicję Wojciecha Woźniaka).

Z kolei dr Paweł Perzyna (Instytut Pamięci Narodowej) w interesującym wystąpieniu omówił *Problemy terminologiczne wynikające z komputeryzacji ar-*

chiwów. Zauważył on, że często bezrefleksyjnie posługujemy się slangiem informatycznym albo nowomową, zamiast precyzyjnie definiować procesy zachodzące w archiwach. Zastanawiał się nad znaczeniem terminów „komputeryzacja” (wyposażenie archiwów w sprzęt komputerowy, tworzenie baz danych, posługiwanie się pocztą elektroniczną) i „informatyzacja” (zbadanie funkcji i potrzeb archiwów oraz zorganizowanie ich wypełniania poprzez system informatyczny). Próbował odpowiedzieć na pytania: czym ma być archiwum cyfrowe (elektroniczne?) i zasób cyfrowy, oraz czy digitalizacja oznacza to samo, co cyfryzacja?

Następnie dr hab. prof. UMK Waldemar Chorążyczewski przedstawił *Koncepcje komputeryzacji archiwów polskich* i ich kolejne etapy: zespół Informatyka i Archiwa prof. Stanisława Nawrockiego, program AZAK (1984), prace Bohdana Ryszewskiego, przede wszystkim opracowanie *Problemy i metody badawcze archiwistyki* (1985), potem sympozja toruńskie i FOPAR. Podkreślił podstawową zasadę przyświecającą wszystkim pracom Ryszewskiego: właściwą komputeryzację musi poprzedzić analiza systemowa funkcji archiwów.

Dr Hubert Wajs (Archiwum Główne Akt Dawnych) zaprezentował referat *Zastosowanie komputerów w Archiwum Głównym Akt Dawnych*, a dr Anna Żeglińska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) przypomniała zasadę strukturalną zasobu archiwalnego, która zakłada poszanowanie i rekonstrukcję zasobu ze wszystkimi elementami (całościami archiwalnymi) oraz dziewięć poziomów opisu według standardu FOPAR (archiwum, archiwum historyczne, grupa zespołów, zespół/zbiór, podzespół, seria, klasa, jednostka, dokument).

Ostatnim prelegentem pierwszego dnia obrad był dr Jerzy Bednarek (Instytut Pamięci Narodowej) z referatem zatytułowanym *ICA-AtoM, ZoSIA, Cyfrowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Przegląd funkcjonalności systemów do zarządzania zasobem archiwalnym*. W interesującym wystąpieniu porównał wszystkie te systemy, wskazując na zalety i braki każdego z nich.

Wieczorem pierwszego dnia wręczono prof. Ryszewskiemu pamiątkową książkę, zatytułowaną *Z uczniami, kolegami i przyjaciółmi w świecie nauki*, zawierającą prace autorstwa 39 osób dedykowane Profesorowi, mające ukazać jego szkołę, rozumianą jako spersonifikowana relacja Mistrz – uczeń. Towarzyszące uroczystości spotkanie towarzyskie było okazją do wspomnień, rozmów i nawiązywania nowych kontaktów, a przewijający się motyw dokonań prof. Ryszewskiego podkreślał Jego wybitną rolę we współczesnej archiwistyce polskiej.

Drugi dzień obrad rozpoczął wykład dr. Rafała Leśkiewicza (Instytut Pamięci Narodowej), zatytułowany *On-line czy off-line. Problemy udostępniania zasobu w archiwalnych systemach informacyjnych*. Swoje rozważania prelegent rozpoczął od kwestii definicyjnych: udostępnianie online zdefiniował jako udostępnianie materiałów archiwalnych w postaci cyfrowej w Internecie,

a offline jako udostępnianie tylko w czytelnich, zarówno analogowo, jak i cyfrowo. Obydwie formy udostępniania niosą za sobą rozmaite trudności, np. problemy wiarygodności i autentyczności kopii cyfrowych (w IPN dobrym gwarantem jest stosowana w Cyfrowym Archiwum Infrastruktura Klucza Publicznego – PKI), ryzyko o charakterze technologicznym, ryzyko zniekształcenia bazy źródłowej (w Internecie jest wszystko?), problemy ochrony prawnej materiałów. W IPN trwają prace nad możliwością udostępnienia w sieci wybranych spośród już wykonanych 30 mln skanów dokumentów z zasobu IPN, a wzorem ma być portal www.szukajwarchiwach.pl, który Leśkiewicz uznał za jeden z najlepszych w Europie. W konkluzji stwierdził też, że archiwa powinny udostępniać swoje zasoby zarówno online, jak i offline.

Następnie dr Agnieszka Rosa (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) w referacie pt. *Użytkownik jako element systemu informacyjnego* zdefiniowała użytkownika jako osobę kontaktującą się z archiwum bez względu na formę (mejlowo, osobiście korzysta z zasobu w pracowni naukowej, zamawia kwerendy, przegląda skany online itd.). W procesie udostępniania autorka wyodrębniła trzy punkty styczności: archiwistę, użytkownika oraz zbiór źródeł, stwierdzając, że od relacji między nimi zależy prawidłowość procesu udostępniania. Dla archiwów ważna jest umiejętność rozpoznania potrzeb użytkowników i ich kształcenie, a oferta archiwów powinna uwzględniać ich różne przygotowanie. Pomocny użytkownikom mógłby okazać się podręcznik posiadający elementy poradnika.

Ostatnim prelegentem był dr Wiesław Nowosad (Uniwersytet Mikołaja Kopernika), który przedstawił referat *Rola i zakres współpracy archiwisty i informatyka* (współautorstwo z nieobecny dr. hab. Krzysztofem Sytą). Przeanalizował on relacje między informatykami a pracownikami administracji publicznej, w tym archiwistami, zarówno zakładowymi, jak i pracującymi w archiwach zakładowych. Według prelegenta, jako że urzędy i archiwa korzystają z gotowych systemów, informatycy są tam niepotrzebni.

We wszystkich wystąpieniach odwoływano się do prac i książek prof. Ryszewskiego, ze szczególnym uwzględnieniem stworzonego przez niego standardu FOPAR, modelu analizy systemowej oraz zasady strukturalnej poszanowania zasobu archiwalnego. Wpływ koncepcji Ryszewskiego na zagadnienia komputeryzacji archiwów w Polsce był bardzo znaczący, co podkreślano bardzo wyraźnie i często.

W dyskusji podnoszono problem konieczności badań potrzeb użytkowników (były głosy, że są one niepotrzebne), a także potrzeby wprowadzania nowych terminów, np. archiwista cyfrowy czy archiwistyka cyfrowa (Hanna Staszewska zachęcała do zapoznania się z wykładnią zaproponowaną przez dyrektora NAC dr. Wojciecha Woźniaka, opublikowaną na łamach „Archeionu”, t. 113 z 2012 r.). W wielu głosach podnoszono też zasługi prof. Nawrockiego i jego zespołu naukowego Informatyka i Archiwa, który od lat

siedemdziesiątych XX w. przygotowywał podstawę teoretyczną pod późniejszą komputeryzację archiwów.

Występujący w panelu dyskusyjnym prof. Chorążyczewski podkreślił, że rolą nauki jest m.in. recenzowanie działań praktycznych i wskazywanie ich słabych punktów: w przypadku archiwów są to np.: uleganie nowinkom i dyrektywom Unii Europejskiej, a także populistyczny wymiar digitalizacji. Dla badaczy zaś ważniejsze jest prawidłowe opisanie całego zasobu, łącznie z zamieszczeniem w Interencje opisów wszystkich jednostek archiwalnych, aniżeli zamieszczanie wybranych skanów (według Chorążyczewskiego, archiwa powinny digitalizować tylko to, co użytkownik zamawia). Efektem niedostatecznego opisanie zasobu jest jego nikłe wykorzystanie na poziomie zaledwie kilku procent. Chorążyczewski stwierdził, że symposium poprzez zaprezentowanie różnych referatów, autorstwa osób z rozmaitych środowisk archiwalnych spełniło swoje zadanie jako spotkanie podsumowujące pewien etap komputeryzacji w archiwach. Prof. Ryszewski zapowiedział, że przyszłoroczne symposium będzie poświęcone problemom standaryzacji opisu.

Hanna Staszewska (Poznań)

Konferencja Komitet Wojewódzki PZPR w Poznaniu. Struktura, kadry, działanie, Poznań, 30 stycznia 2015 r.

Niemal dokładnie w 25. rocznicę przejęcia przez Uniwersytet im. A. Mickiewicza gmachu przy ul. Św. Marcin 78, w Collegium Historicum odbyła się konferencja naukowa poświęcona Komitetowi Wojewódzkiemu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Poznaniu (dalej: KW PZPR). Konferencję zorganizował Instytut Pamięci Narodowej – Oddział w Poznaniu wraz z Instytutem Historii UAM. Obrady toczyły się w Sali nr 118 na I piętrze, w której niegdyś zasiadali partyjni dygnitarze w czasie posiedzeń egzekutywy.

Obrady otworzył dyrektor IH, prof. Józef Dobosz, witając uczestników konferencji. Następnie głos zabrał mgr Marcin Jurek (IPN O/Poznań, IH UAM), przedstawiając referat pt. *Komuniści w Wielkopolsce przed powstaniem PZPR*. Nawiązując do okresu międzywojennego, stwierdził, iż brakowało tu bazy społecznej dla rozwoju ideologii socjalizmu. Dominowała bowiem Narodowa Demokracja. 16 grudnia 1918 r. powstała Komunistyczna Partia Robotnicza Polski (od 1925 r. KPP), która negowała potrzebę odzyskania niepodległości, za najważniejsze zadania zaś uznawała walkę klasową i rewolucję społeczną. Powstał też Związek Proletariatu Miast i Wsi, jednak startując w wyborach, nie odniósł on żadnego sukcesu. Osoby podejrzane